

מראה מקומות, שיעור מאת הג"ר דוד בלום שליט"א

זבחים עג. - בענין רוב וקבוע בבעלי חיים

נקודות שנידונו בשיעור זה:

- מבואר בסוגיין דבעלי חיים חשיבי ולא בטלי וכשנתערבו עם זבחים כשרים הוה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי. וצ"ע מהו עיקר הטעם שאין בעלי חיים בטלים - משום דהוה דבר חשוב או משום קבוע?
- דבר שיש לו מתירין שאינו בטל ברוב - האם גם הוא מדין קבוע, או לא?
- הרא"ש בחולין כתב שאם נתערבה בהמה שנשחטה אמה באחרות, מכה אותם כדי שיפרשו מן הקבוע וכל דפריש מרובא פריש. וצ"ע, מ"ש מסוגיין דגזרינן בו שלא יגרום לבהמה לפרוש מן הקבוע, גזירה שמא יקחנו בידיו מן הקבוע?
- בראשונים כתבו דכש"ניכר האיסור" חשיב קבוע. ויש לעיין - ניכר האיסור למי?
- למה אין כל השדות נאסרים בעבודה משום ספק נחל איתן (שנערפה בה עגלה ערופה ואסורה בהנאה)? וכ"ת רוב השדות אינם נחל איתן, הא קבוע האיסור במקומו, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי!

1. משנה זבחים ע.: וז"ל, "כל הזבחים שנתערבו בחטאות המתות או בשור הנסקל, אפילו אחת בריבוא - ימותו כולן."

וגמרא שם עב. וז"ל, "וניבטלו ברובא! וכי תימא, חשיבי ולא בטלי, הניחא למאן דאמר כל שדרכו לימנות שנינו, אלא למאן דאמר את שדרכו לימנות שנינו, מאי איכא למימר?"

ושם עג. וז"ל, "רב אשי אמר אפי' תימא רבנן, בעלי חיים חשיבי ולא בטלי. ונמשוך ונקרב חד מינייהו ונימא כל דפריש מרובא פריש? נמשוך הוה לה קבוע, וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי! אלא ניכבשינהו דניידי ונימא כל דפריש מרובא פריש. אמר רבא (השתא דאמור רבנן לא ניקרב) גזירה שמא יבאו י' כהנים בבת אחת ויקרבו. א"ל ההוא מרבנן לרבא אלא מעתה, מגיסא אסירא משום שמא יבאו י' כהנים בבת אחת ויקחו! בעשרה כהנים בבת אחת מי אפשר! אלא אמר רבא משום קבוע."

2. תוס' חולין צה. ד"ה ספקו אסור, וז"ל, "דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי, והא דקיי"ל מדאורייתא חד בתרי בטיל היינו היכא שמעורב ואינו ניכר האיסור אבל הכא ידוע האיסור בדוכתיה (וחנות) [בחנות] המוכרת בשר נבלה, ובדבר חשוב אפי' מעורב לא בטיל ואמר כל קבוע כו' כדאמר בפי' התערובת (זבחים עג.) גבי תערובת בעלי חיים דחשיבי ולא בטלי דפריך ונמשוך ונקריב חד מינייהו ונימא כל דפריש מרובא פריש ומשני נמשוך בתמיה הוה ליה קבוע וכל קבוע כו', ועיקר הטעם אינו משום קבוע אלא משום דבעלי חיים לא בטלי כמו דבר שדרכו לימנות."

3. תוס' פסחים ט: ד"ה היינו תשע חנויות, וז"ל, "והא דפריך בתערובות (זבחים דף עג:) גבי זבחים שנתערבו בחטאות המתות או בשור הנסקל אמאי ימותו כולם נכבשינהו וניידינהו ונימא כל דפריש מרובא פריש, אע"פ שכבר נולד הספק במקום קביעות, שאני התם דלא הוי קבוע גמור שהאיסור מעורב בהיתר ואינו ניכר ומדרבנן אסרו בקבוע זה, דמדאורייתא לא חשיב קבוע אלא כשהאיסור ידוע במקומו, ולהכי נמי גזרינן התם טפי שמא יקח מן הקבוע מבנמצא כיון שאין האיסור ידוע."

4. ר"ן בחולין (דף לג: בדפי הרי"ף), וז"ל, "ובהיא דהתערובת כיון שאין האיסור ידוע היכי קרינן ליה קבוע, א"כ אין לך איסור שיהא בטל לעולם! י"ל דבכל האיסורין ודאי כל שמעורב ואינו ידוע לא מיקרי קבוע, דאדרבה ברובא בטל וכיון שהוא מתבטל א"א לדונו כקבוע, אבל התם בעלי חיים נינהו וחשיבי ולא בטלי וכיון דלא בטלי הוה ליה קבוע."

5. שערי יושר שער ד' פרק י' (שני קטעים הראשונים), וז"ל,

פרק י'

כתבו נתום' פרוק גימ' דף ג"ה ד"ה ספיקו אסור ו"ל דכל קבוע כמע"ז דמי והא דקיי"ל דנדאורייתא חד בתרי בטיל היינו היכא שמעורב ולינו ניכר האיסור חלל הכא ידוע האיסור נדוכתי' ותנוח המזכרת נכר נכילה, ונדבר חסוד הפילי מעורב לא בטיל ולחור כל קבוע וכו' כדאמר נפרק התערובות (זנחים ע"ג) גבי תערובות נע"ת דחשיני ולא בטלי דפר"ך ומתשיך ונקריב חד מינייהו ונימא כל דפריש תרונא פריש מחשיני מתשיך (נתמי') הוי ל"י קבוע וכל קבוע כמע"ז וכו' ועיקר הטעם אינו מחוס קבוע חלל מחוס דנע"ת לא בטלי כמו דבר שדרכו ליתנות עכ"ל. וז"ל הר"ן וז"ת ונהיה' דהתערובות כיון שאין האיסור ידוע היכי קרינן ל"י קבוע, א"כ אין לך איסור שיהא בטיל לעולם, י"ל דבכל האיסורים ודאי כל שמעורב ולינו ידוע לא מיקרי קבוע דאדרבה ברובא בטל, וכיון שהוא מתבטל אי אפשר לזנוי כקבוע, חלל חסוד נע"ת נינהו וחשיני ולא בטלי וכיון דלא בטלי הוי ל"י קבוע. עכ"ל. ומדבריהם למדנו גימור דין של קטע שלכאורה ה"י מקום למור שספק של מיעוט קבוע בתוך הרוב, אמרה תורה שלא יהי גירור של רוב דליתא קוץ, וכמו שגראה מוגדלי האחרונים שטקטו כן לחמת וגיאל דבריהם לקוץ, נאופן דלפי"ז לא ה"י שייך דין קבוע רק לגרוע את דין גירור של הלך אחר הרוב, ולא ה"י ענין לגרוע את דין גיטול גרוב, דהתם הענין שהמיעוט מתהפך מאיסור להיתר ונעשה מושג כהרוב. והראשונים ז"ל שטקטו נפשיטות דנקבוע ליכא דין גיטול גרוב מוכח להדיא דמפרשי דמה שאמרה תורה נקבוע שהוא כמע"ז, הכונה צוה דליכא צוה רוב, שמיעוט הקבוע נחשב למחנה ומה"ט פשוט להו להראשונים ז"ל דנקבוע ליכא דין גיטול גרוב, כיון שהמיעוט נחשב למחנה, ומשו"ה הקשו דלפי מה דאחרים נפי' התערובות דכל תערובות נע"ת הוי ג"כ קבוע, א"כ ח"ך משכחת לה דין גיטול, ותרנו דלא הוי קבוע רק חס ניכר האיסור, וכל איסור שאינו ניכר אינו קבוע ודאדרבה הוא מתבטל, ורק חס אינו מתבטל חור להיות כקבוע שאסור ליקח ולחשוד חן הקניעות למור שהוא חן הרוב :

האיסור מתבטל הוא קבוע חף עפ"י שליט ניכר, דז"כ ח"ך מתבטל כל איסור דקודם שנטל הוא קבוע וכל קבוע הוא כמתנה על מחנה, ואם הוא כמתנה ליכא תורת גיטול גרוב כנ"ל, חלל נראה נכונתם דכל מיעוט שיש בו סנה המתקו נגד הרוב שלא יתבטל במיעוטו, מיעוט כזה הוא כמע"ז גם לענין זה שלא נאמר הלך אחר הרוב דליכא צוה תורת רוב, חלל תערובות שאין צוה שום סנה להחזיקו שלא יתבטל, אינו קבוע ומתבטל, ונראה לי דיש תימון בין דברי החוס' לדברי הר"ן. דודברי הר"ן מוכח דרק חס י"ג בו דין האועכזו מלהתבטל והוא מיעוט חזק מחזיה טעם שיהי הוא קבוע העפ"י שליט ניכר, ומדברי החוס' משמע דענין אחר הוא דנאמת אינו קבוע רק חס הוא ניכר, חלל דחשיבות של נע"ת, כמו דגורם שנה יתבטל, כ"כ משוהו כקבוע דח"ל תשטוהו כקבוע וניכר, בין לענין גיטול ובין לענין הלך אחר הרוב, דהרי כתנו בלשונם ועיקר הטעם אינו מחוס קבוע חלל מחוס דנע"ת לא בטלי, דלפי חש"כ הר"ן אין דבריהם מוגנים, אדרבה הרי זה הטעם העיקרי כיון דלא בטלי מחילת הוי ל"י קבוע מושג, ואם לא ה"י גטיל מה"ת ה"י קבוע מה"ת, חלל נראה דסנרי חלל הטעם דמחוס דלא גטיל חור להיות כקבוע, חלל וזוה שהוא דבר חשוב משהו כקבוע, בין להתבטל ובין לענין מספר של הלך אחר הרוב, ונפ"ז לדינא בין שני גיאורים חלו לענין דבר שיש לו מתירים, ולשיטת הר"ן נראה דג"כ הוי קבוע כיון דז"ז לא גטיל, ולשיטת חוס' רק חשיבותו משוהו כקבוע, חלל סנה דבר שיש לו מתירים לא משוהו כקבוע, ואם הדין דלענין הלך אחר הרוב סומכין על רוב גם נדשיל"ת, ה"י רח"י למור דמותר למשוך חן התערובות נדבר שיש לו מתירים ולמור שהוא חן הרוב, והנה נבאר יר"ד ס"י ק"י סעיף ו' כתב המחבר לענין דברים שאינם מתבטלים דהתרים להיות כקבוע רק דברים החשובים, ולא הזכיר דבר שיל"ת, ונסעיף ז' לענין חס נפל אחד לים, היכיר חס גם דשיל"ת והוא פלה, ורלייתו נפת"ג חס נשפ"ד ס"ק ל"ג שהעיר קנת וזוה יעו"ש, ולפי חש"כ אפשר דסובר להלכה כשיטת החוס' דנכה"ג לא הוי קבוע, ונע"ג צוה למעשה כי לא נכר הידוע זה נפוסקים, עוד תלי ענין זה נטעמו של דשיל"ת, דלשיטת הר"ן נדברים דף נ"ג דהטעם דה"י כיון נחייט לרי יסודת, י"ל דהוא ענין חשיבות שנויט גם המיעוט חשוב כהרוב, חלל לשיטת רש"י דהוא מחוס עד שחלכלט נאסור חלכלט נהיתר, י"ל דחף חלל גטיל לא הוי כקבוע לענין חס פריש נפטיט :

והנה לא נחאחר דבריהם היטב מחזיה טעם חשני ח"ל נע"ת דלא בטלי כקבוע חף שאין האיסור ניכר, והכלל נקבוע הוא דוקא חס האיסור ניכר, דזה ודאי אי אפשר למור דכל כזה שאין

6. שו"ע יו"ד סי' ק"י סעיף ו', ז', וז"ל, "ו בעלי חיים ושאר דברים החשובים שנתערבו בהיתר, שאינם בטלים אפי' באלף, אפי' אם פירש אחד מן הרוב אחר שנודע התערבות, אסור. והוא שהפרישו במתכוין, אבל אם פירש ממילא, שרי." ז דבר שאינו בטל מחמת חשיבותו, כגון בעלי חיים ובריה וחתיכה הראויה להתכבד ודבר שיש לו מתירין, שנתערב באחרים ונאכל אחד מהם בשוגג, (בין שאכלו עצמו בשוגג בין שאכלוהו אחרים בשוגג), (ת"ה סימן קע"ה) או נפל מעצמו לים בענין שנאבד מן העולם, הותרו כל האחרים, שאנו תולין לומר האיסור הלך לו. ודוקא כשאוכל הנשארות שתיים שתיים ביחד, דממה נפשך איכא חדא דהיתרא, אבל לאוכלם אחת אחת, אסור."

7. רא"ש חולין פרק ה' סימן ה', וז"ל, "עוד כתב בהמה שנשחטה אמה היום ונתערבה באחרות וצריך לשחוט מהן בו ביום כיצד יעשה, מכה אותן וטורדן וכל הפרש מן הרוב הוא פורש. ושנים הנותרים אסור לשחטן עד למחר."

8. מעדני יו"ט על הרא"ש חולין פרק ז' סי' כ' אות ע', וז"ל, "אבל כשהאיסור ניכר במקומו. והך ט' ישראל ועובד כוכבים אחד אין לך ניכר במקומו גדול מזה, שכל אחד הוא בן דעת ובפני עצמו עומד ולא שייך לומר שהם מעורבים, משא"כ שאר בעלי חיים דמייתי בסמוך מהא דפי' התערבות דמחשבינן להו דבר המעורב."

9. תוספות סנהדרין פ: ד"ה הנסקלין בנשרפין, וז"ל, "שאל הרב ר' יצחק בן הרב ר' מרדכי את רבינו תם אמאי קאמר רבי שמעון ידונו בסקילה שהשריפה חמורה, ניזיל בתר רובא להחמיר [אף] בדיני נפשות כדאיתא בפרק קמא דחולין (דף יא.)? ותירץ דלא אזלינן בתר רובא לחייב אותו שהוא זכאי מכל וכל שלא הרג כלל, ולא דמי לאותן שהרגו ודאי אלא דלא ידעינן אי טריפה הוה אי שלם הוה. ועוד י"ל דהוה ליה קבוע וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ופטור מדאורייתא דספק נפשות להקל, וכ"ת ניכבשינהו ונימא כל דפריש, אי אתה רשאי למושכו להחמיר עליו, ועוד גזירה שמא יקח מן הקבוע."

10. תוס' הרא"ש שם ד"ה הנסקלים כו', וז"ל, "אע"ג דבעלמא לא אמריי כל קבוע כמחצה על מחצה דמי אלא היכא דניכר מקום קביעותו, כגון ט' חנויות ט' צפרדעים ט' צבורין ט' ישראל ואחד גוי, אבל היכא דאינו ניכר מקום קביעותו לא אמריי כמחצה על מחצה דמי, דאי לא תימא הכי כל איסורי דאורייתא דאמריי יבש ביבש חד בתרי בטיל נימא קבוע כמחצה על מחצה דמי, שמא שאני הכא דבעלי חיים נינהו, אע"ג דלדידן אינו ניכר לדידהו מיהא מידע ידיע."

11. שערי יושר שער ד' פרק י"א, וז"ל,

<p>ות"כ נלענ"ד דניכר האיסור אזכרו הראשונים ז"ל הוא סי' ניכר לרבים נאסרן אלו"ל לעשות דכל דבר דנעיק לנורויי הוא נקרא דבר שאפשר לנרר, אכל דבר הניכר נקרא דבר שהוא חפורס לרבים, וכמו ט' חנויות דודאי חפורס לרבים הסנות שזוכרים זה נשר נבילה, וכן נט' לפרדעים היו דבר נלו לכל נקחים נמיים חלו להגדיל בין הפורסע וכן השרן, וכן צורה חנו לנו הרי כל אדם יש לו נחוקו רבים החכירים</p>	<p>אחרי ע"י שהותק נעירו לנכרי או לישראל, וכן כתבו בתוס' זנחים דף ע"ג ע"ג ד"ה חלה לחור רבא נפסד"ד ח"ל ולא שייך קבוע חלה נדר הידוע, כגון ט' חנויות וט' לנורים, וט' לפרדעים וט' עכ"ס שההיתר והאיסור כולם ידועים נחוקים. עכ"ל חלשנים זה תשמע דכל אלה הדברים הוה דברים ידועים נחוקים, אכל לחור דמחנות שהנכרי יודע נענשו יהי נחשן לנדר ידוע זה וחלי לא יתכן לחור נדנריהם כך,</p>
---	--

12. פרי מגדים יו"ד סי' ק"י בשפתי דעת אות י"ד, וז"ל,

היכא דשליח חי והלך לו הוה קבוע מן התורה כיון דלשליח ידוע וניכר הוא, [ואלא] אפי' מת השליח מ"מ האשה שנתקדשה יודעת והוה קבוע הניכר, וצ"ע."

"וואני תמה על עצמי, הא מבואר הוא דכל שיש א' שידוע מהקביעות אף שללוקח הוא ספק שלא נודע מ"מ קביעות גמור הוא, עיין פרי"ח י"ג ופ"ת ו' והובא במשמרת הבית ק"כ, אם כן בהאומר לשלוחו כו' לא מיבעיא